

Трофаїла Наталія Дмитрівна

Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини (Умань)

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті обґрунтовано експериментальну модель підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Особливу увагу приділено методологічним підходам (компетентнісний, діяльнісний, особистісний), принципам (принцип свідомості й активності в навчанні; принцип системності навчально-пізнавальної діяльності; принцип цілісності, доцільності, прогностичності; принцип послідовності і наступності, динамічності і полі функціональності. Формування готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку як пріоритетний напрям професійної підготовки майбутніх спеціалістів із дошкільної освіти, а також результати пошукового дослідження, зумовили необхідність визначення таких етапів підготовки студентів: інформаційний, організаційний, результативний. Наведено критерії (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний) і показники за якими проводилось оцінювання рівнів готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Показниками когнітивного критерію є: знання щодо особливостей психічного розвитку дітей дошкільного віку; обізнаність з різновидами емоцій та специфікою їхніх проявів у дітей; обізнаність із специфікою організації педагогічного процесу, із врахуванням емоційної сфери дошкільників. Показниками мотиваційного критерію є: позитивна мотивація на взаємодію з дошкільниками із врахування їхнього емоційного стану; бажання працювати та встановити емоційний контакт з дошкільниками та батьками; прагнення використовувати технології з метою профілактики емоційного неблагополуччя у дітей. Показниками діяльнісного критерію є: уміння організовувати різні види діяльності з дітьми враховуючи їх емоційний стан; вміння планувати індивідуальну роботу з дошкільниками з метою подолання відхилень в емоційному розвитку; творчий підхід до навчання дошкільників соціально прийнятних способів вираження емоцій.

Ключові слова: модель, підходи, принципи, критерії, показники, рівні.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Питання професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в процесі їхнього емоційного розвитку є актуальним, важливим завданням вищої школи та вимогою сучасного наукового простору. Сьогодні вихователі, яких готують вищі навчальні заклади – це фахівці широкого профілю, що здійснюють свою діяльність в освітніх, установах і працюють з дітьми дошкільного віку та їхніми батьками.

Формування ефективної професійної діяльності вихователя розгортається як дія цілісної структури: управління формуванням професійної діяльності забезпечує функціональне, змістове і структурне усвідомлення цієї діяльності;

співвідношення між узагальненою функціональною моделлю діяльності та її окремими проявами визначається взаємозв'язком загального з частковим через специфічне, що здійснюється за умови реалізації принципу відповідності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні науково-теоретичні дослідження свідчать про інтерес науковців до різних аспектів діяльності вихователів та його підготовки.

Так, теоретичні і методичні аспекти ступеневої підготовки фахівців дошкільної освіти у вищих навчальних закладах розкрито у працях (Л. Артемова), сутність компетентнісного піходу у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищих навчальних закладах (А. Богуш, І. Рогальська-Яблонська), формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої освіти (Г. Беленька), фахова підготовка майбутнього педагога-вихователя дошкільного закладу до економічного виховання дітей (Н. Грама), до роботи з неблагополучними сім'ями (Т. Жаровцева), до роботи з дезадаптованими дітьми дошкільного віку (Л. Зданевич), музично-педагогічна підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах (Т. Танько), підготовка майбутніх вихователів за кредитно-модульною системою організації навчального процесу (Т. Поніманська), підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання (В. Нестеренко), організація педагогічної практики майбутніх педагогів дошкільної освіти (М. Машовець), підготовка вихователів до організації еколого-дослідницької діяльності дітей у природі (Н. Лисенко, З. Плохій).

Науковці наголошують на тому, що професійна підготовка майбутнього вихователя в сучасних умовах свідчить про розширення професійних компетенцій фахівця, що зумовлюється орієнтацією на нові тенденції розвитку освіти та пріоритети сучасності. Тому важливою особливістю у підготовці сучасного вихователя є формування в нього здатності до роботи з дітьми дошкільного віку у процесі їхнього емоційного розвитку.

Метою статті є обґрунтування експериментальної моделі підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. На етапі формувального експерименту, обґрунтовуючи змістово-організаційні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти, було розроблено експериментальну модель підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в процесі їхнього емоційного розвитку та розглянуто всі складові цієї моделі в єдності й взаємодії. При розробці експериментальної моделі враховувався досвід педагогічної практики професійної підготовки майбутніх вихователів, ефективність, особливості, специфіка та можливості навчального процесу вищого навчального закладу.

Експериментальна модель підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку складалася з наступних компонентів:

✓ методологічний: мета, завдання, підходи (компетентнісний діяльнісний, особистісний) і принципи (принцип свідомості й активності в навчанні; принцип системності навчально-пізнавальної діяльності; принцип цілісності, доцільності, прогностичності; принцип послідовності і наступності, динамічності і поліфункціональності.

✓ організаційний: етапи (інформаційний, мотиваційний, практичний), педагогічні умови, педагогічне забезпечення навчально-виховного процесу (зміст, форми, методи, прийоми, засоби) та суб'єкти навчально-виховного процесу;

✓ результативний: критерії (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний), показники і рівні (достатній, задовільний, низький) готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку та діагностичний інструментарій.

Експериментальна модель запроваджувалася з метою формування готовності вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку, під якою розуміємо свідомо визначений очікуваний результат. Суб'єктами

навчально-виховного процесу визначено вихователів дошкільних навчальних закладів, студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта».

Обґрунтування експериментальної моделі професійної підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку базувалося на положеннях компетентнісного, діяльнісного та особистісного підходів.

Головною особливістю навчально-виховного процесу у форматі компетентнісного підходу таким чином є перенесення акцентів із власне освітнього процесу на його результати – формування в суб'єктів навчання системи компетенцій (інтегрована особистісно-діяльнісна категорія, яка формується під час навчання в результаті поєднання початкового особистого досвіду, знань, способів діяльності, вмінь, навичок, особистісних цінностей та здатності їх застосування у процесі продуктивної діяльності стосовно кола предметів та процесів певної галузі людської діяльності [1].

Із розробленням положень діяльнісного підходу змінюється уявлення про спосіб набуття і якість засвоєння знань. Адже, знання засвоюють лише в діяльності, а їх якість визначається можливістю виконувати діяльність або певну дію, пов'язану з цими знаннями, різноманітністю видів діяльності, в яких вони можуть функціонувати. Як зазначає О. Леонт'єв, діяльнісний підхід передбачає розкриття перед дитиною всього спектру можливостей і створення у неї установки на вільний, проте відповідальний і обґрунтований вибір тієї чи іншої можливості, тобто настанова на творчість [3].

Особистісний підхід доцільно розглядати як важливий методологічний інструментарій, основу якої становить сукупність вихідних, цільових установок, концептуальних уявлень, психолого-технологічних засобів та методико-психодіагностичних, які забезпечують глибоке цілісне розуміння, пізнання особистості дитини і на її основі – гармонійний розвиток в умовах освітньої системи.

Також в основу професійної підготовки студентів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку було покладено такі принципи:

Принцип свідомості й активності в навчанні ґрунтується на можливості мотивації у студентів отримати теоретичні та практичні знання, навички та уміння щодо емоційного розвитку дітей дошкільного віку, на активності майбутніх вихователів у вирішенні педагогічних проблемних ситуацій, які виникають під час проходження педагогічної практики з дошкільниками, з урахуванням індивідуальних та статевих особливостей; на усвідомленні потреби до самореалізації та саморозвитку, що дозволяє розглядати студента як активного суб'єкта навчального процесу.

Принцип системності навчально-пізнавальної діяльності – дає можливість розглядати процес професійної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ у цілому, розробити структуру організації навчально-пізнавальної діяльності для засвоєння знань студентами щодо процесу емоційного розвитку дошкільників, розробити поетапну методiku формування готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Принцип цілісності, доцільності, прогностичності – полягає в поглибленні теоретичної та практичної підготовки студентів у роботі з дітьми дошкільного віку у процесі їхнього емоційного розвитку; у доцільності використання різних форм, методів, прийомів у роботі з дітьми дошкільного віку; у відображенні перспективних вимог до професійної діяльності, з урахуванням здібностей, інтересів, професійної спрямованості студентів.

Принцип послідовності і наступності, динамічності і поліфункціональності включає змістовий взаємозв'язок усіх видів практики, коли засвоєння нового здійснюється на основі досвіду, набутого студентами на попередніх етапах практичної підготовки, поступове нарощування обсягу та ускладнення змісту діяльності, яка наближається до діяльності професіонала [2].

Формування готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку як пріоритетний напрям професійної підготовки майбутніх спеціалістів із дошкільної освіти, а також результати пошукового дослідження, зумовили необхідність визначення таких етапів підготовки

студентів: інформаційний, організаційний, результативний, які реалізовувалися на відповідних курсах навчання студентів на пряму підготовки «Дошкільна освіта» у вищих навчальних закладах.

Мета першого етапу – інформаційного – спрямована на оволодіння знаннями з дитячої психології та дошкільної педагогіки, оволодіння системою узагальнених педагогічних понять «емоцій», «емоційний розвиток», «емоційна сфера» і їх інтеграція із практикою, формування професійно-педагогічних умінь і способів діяльності з дітьми урахувавши їхню емоційну сферу.

Завданнями цього етапу виступали:

- ✓ оволодіння знаннями щодо особливостей психічного розвитку дітей дошкільного віку;
- ✓ оволодіння знанням про різновиди емоцій та специфікою їхніх проявів у дітей;
- ✓ оволодіння знанням специфіки організації педагогічного процесу, із врахуванням емоційної сфери дошкільників.

На інформаційному етапі професійної підготовки студентів у вищій школі реалізовували таку *педагогічну умову*: систематизоване та цілеспрямоване опанування майбутніми вихователями знаннями та вміннями щодо емоційного розвитку дітей під час вивчення навчальних курсів.

Під час реалізації завдань цього етапу були використані відповідні способи впливу на свідомість студентів у формі лекцій (нестандартних, проблемних, інформаційних), семінарів, практичних та лабораторних занять, методу кейсів, дискусій-обговорень, соціально-педагогічних тренінгів, диспутів, бесід, прикладів, інтерактивних методів (робота в парах, робота в малих групах, акваріум, велике коло, мікрофон, незакінчені речення), мозкового штурму, ділових ігор, ігор-розминок, тестового контролю, виконання завдань самостійної роботи, круглих столів тощо. Методи, прийоми й засоби такого педагогічного впливу були спрямовані на ознайомлення студентів з особливостями професійної діяльності вихователів.

У межах другого – *мотиваційного* етапу – було передбачено формування

у студентів стійкої позитивної мотивації до здобуття знань, необхідних для емоційного розвитку дітей дошкільного віку; усвідомлення важливості забезпечення соціалізації дітей на етапі дошкільного дитинства урахуваючи їхню емоційну сферу; підготовленості до вирішення професійних завдань під час роботи з дітьми дошкільного віку із врахуванням їхнього емоційного стану.

Завданнями на цьому етапі виступали:

- ✓ позитивна мотивація на взаємодію з дошкільниками із врахуванням їхнього емоційного стану;
- ✓ бажання працювати та встановити емоційний контакт з дошкільниками та батьками;
- ✓ прагнення використовувати технології з метою профілактики емоційного неблагополуччя у дітей.

На цьому етапі було впроваджено таку *педагогічну умову*: удосконалення програмно-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дошкільників за рахунок запровадження у зміст навчання спецкурсу.

Поставлені завдання розв'язували під час запровадження спецкурсу «Емоційна сфера дітей дошкільного віку», яким було охоплено лекційні, практичні та лабораторні заняття. Розроблений спецкурс дозволить студентам ґрунтовно засвоїти теоретичні знання щодо особливостей емоційного розвитку дітей дошкільного віку, ознайомити із завданнями і змістом, віковими та статевими особливостями емоційної сфери особистості; сформувати у студентів вміння використовувати теоретичні знання при вирішуванні практичних завдань; виховувати у студентів соціальну активність, сумлінне ставлення до професії, розвивати творчі здібності.

Передбачено було використати традиційні та нетрадиційні лекції, практичні, семінарські та лабораторні заняття, самостійну та індивідуальну роботу творчо-пошукового характеру, моделювання педагогічних ситуацій, ділові та рольові ігри, змагання, заохочення, колоквиуми, круглі столи, метод кейсів, анотування статей такої проблематики, взаємооцінювання виступів

однокурсників, навчальні дискусії, науково-практичні конференції, реферативні повідомлення, презентації тощо.

Метою третього – *практичного* етапу – було забезпечити набуття студентами досвіду застосування теоретичних знань, умінь, навичок під час педагогічної практики в дошкільних навчальних закладах, сформованість у студентів професійних умінь і навичок професійної діяльності.

Завданнями третього етапу виступили:

- ✓ сформувати у студентів уміння організовувати різні види діяльності з дітьми враховуючи їхній емоційний стан;
- ✓ сформувати у студентів вміння планувати індивідуальну роботу з дошкільниками з метою профілактики емоційного неблагополуччя дитини;
- ✓ сформувати у студентів творчий підхід до навчання дошкільників соціально прийнятних способів вираження емоцій.

На останньому етапі підготовки студентів реалізували таку *педагогічну умову*: збагачення практичного досвіду майбутніх вихователів щодо емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Формами та методами реалізації мети практичного етапу було визначено: проведення роботи з дітьми дошкільного віку, їхніми батьками та дошкільними педагогами під час проходження педагогічної практики на базах дошкільного навчального закладу (діагностика, консультації, бесіди, розробка папок-пересувок, рекомендацій), презентації та фотопрезентації, доповіді, індивідуальні соціально-педагогічні проекти, тренінги, задля ефективної практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів, їх самореалізації, самовдосконалення та виховання інтересу до такої роботи. При цьому передбачалося, що результат практичного етапу буде полягати в підвищенні рівня готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку. На кожному з окреслених етапів результативність підвищення рівня готовності студентів до роботи з дітьми дошкільного віку певною мірою залежала від оцінки їхніх навчальних досягнень і застосування комплексу діагностичних методик.

Окрім зазначеного вище, у запропонованій експериментальній моделі підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дошкільників центральне місце належить діагностиці й прогнозуванню динаміки підвищення її рівня за відповідними критеріями її сформованості: когнітивного; мотиваційного та діяльнісного.

Показниками *когнітивного критерію* є:

- знання щодо особливостей психічного розвитку дітей дошкільного віку;
- обізнаність з різновидами емоцій та специфікою їхніх проявів у дітей;
- обізнаність із специфікою організації педагогічного процесу, із врахуванням емоційної сфери дошкільників.

Показниками *мотиваційного критерію* є:

- позитивна мотивація на взаємодію з дошкільниками із врахування їхнього емоційного стану;
- бажання працювати та встановити емоційний контакт з дошкільниками та батьками;
- прагнення використовувати технології з метою профілактики емоційного неблагополуччя у дітей.

Показниками *діяльнісного критерію* є:

- уміння організовувати різні види діяльності з дітьми враховуючи їх емоційний стан;
- вміння планувати індивідуальну роботу з дошкільниками з метою подолання відхилень в емоційному розвитку;
- творчий підхід до навчання дошкільників соціально прийнятих способів вираження емоцій.

Відповідно до критеріїв та їх показників було визначено рівні готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дошкільників: достатній, задовільний, низький.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, передбачалося, що визначені етапи підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в процесі їхнього емоційного розвитку дозволять через своєчасне усунення недоліків навчально-виховного процесу підвищити якість підготовки майбутніх вихователів до такої роботи. Слід відзначити, що професійна підготовка майбутніх вихователів має на меті сформувати висококваліфікованих фахівців, які б орієнтувалися на формування гармонійної особистості дошкільника, готовності ввійти в нову соціальну систему взаємовідносин.

Проте, проведене дослідження не повністю розкриває сутність та зміст експериментальної моделі підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дошкільників, тому подальшої розробки потребує питання розкриття методики дослідно-експериментальної роботи з реалізації експериментальної моделі професійної підготовки студентів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Джерела та література

1. Громовий В. Компетентнісний підхід: реальність сучасної української освіти чи запізніле відлуння чергової педагогічної моди? / В. Громовий // Завуч. – 2009. – № 1 (січень). – С. 13–16.
2. Дяченко С. Підготовка майбутніх вихователів до формування основ комп'ютерної грамотності старших дошкільників : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / С. В. Дяченко. – Луганськ, 2009. – 245 с.
3. Леонтьев А. Что такое деятельностный поход в образовании? / А. А. Леонтьев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.school121.000.ru.

References

1. Gromovij V. Kompetentnisnyj pidhid: real'nist' suchasnoi' ukrai'ns'koi' osvity chy zapiznile vidlunnja chergovoi' pedagogichnoi' mody? / V. Gromovij // Zavuch. – 2009. – № 1 (sichen'). – S. 13–16.
2. Djachenko S. Pidgotovka majbutnih vyhovateliv do formuvannja osnov komp'juternoї gramotnosti starshyh doshkil'nykiv : dys... kand. ped. nauk : 13.00.04 / S. V. Djachenko. – Lugans'k, 2009. – 245 s.
3. Leont'ev A. Chto takoe dejatel'nostnyj pohod v obrazovanuu? / A. A. Leont'ev [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : www.school121.000.ru.

Трофайла Наталья. Экспериментальная модель подготовки будущих воспитателей к эмоциональному развитию детей дошкольного возраста

В статье обоснована экспериментальную модель подготовки будущих воспитателей к эмоциональному развитию детей дошкольного возраста. Особое внимание уделено методологическим подходам (компетентностный, деятельностный, личностный), принципам (принцип сознательности и активности в обучении, принцип системности учебно-

познавательной деятельности, принцип целостности, целесообразности, прогнозируемости, принцип последовательности и преемственности, динамичности и поле функциональности. Формирование готовности будущих воспитателей к эмоциональному развитию детей дошкольного возраста как приоритетное направление профессиональной подготовки будущих специалистов по дошкольному образованию, а также результаты по данному исследованию, обусловили необходимость определения таких этапов подготовки студентов: информационный, организационный, результативный. Приведены критерии (когнитивный, мотивационный, деятельностный) и показатели по которым проводилось оценивание уровней готовности будущих воспитателей к эмоциональному развитию детей дошкольного возраста. Показателями когнитивного критерия являются: знания по особенностям психического развития детей дошкольного возраста; знакомство с разновидностями эмоций и спецификой их проявлений у детей осведомленность со спецификой организаций и педагогического процесса, с учетом эмоциональной сферы дошкольников. Показателями мотивационного критерия являются: положительная мотивация на взаимодействие с дошкольниками с учета их эмоционального состояния; желание работать и установить эмоциональный контакт с дошкольниками и родителями; стремление использовать технологии с целью профилактики эмоционального неблагополучия у детей. Показателями деятельностного критерия являются: умение организовывать различные виды деятельности с детьми учитывая их эмоциональное состояние; умение планировать индивидуальную работу с дошкольниками с целью преодоления отклонений в эмоциональном развитии; творческий подход к обучению дошкольников социально принятых способов выражения эмоций.

Ключевые слова: модель, подходы, принципы, критерии, показатели, уровни.

Trofaila Natalia. Experimental model of preparation of future educators for the emotional development of children of preschool age

The article substantiates the experimental model of the training of future educators for the emotional development of preschool children. Particular attention is paid to the methodological approaches (competence, activity, personal), principles (the principle of consciousness and activity in learning, the principle of the system of educational and cognitive activity, the principle of integrity, expediency, predictability, the principle of consistency and continuity, dynamism and field of functionality, formation of readiness of future educators to the emotional development of preschool children as a priority area for the training of future preschoolers as well as the results of the search Criteria (cognitive, motivational, activity) and indicators for assessing the readiness levels of future educators for the emotional development of preschool children were given. The indicators of the cognitive criterion are: knowledge on the level of readiness of future educators for the emotional development of children of preschool age. peculiarities of the mental development of children of preschool age; awareness of the types of emotions and the specifics of their manifestations in children; knowledge of the specifics of the organizations her educational process, taking into account the emotional sphere of preschool children. Indicators of the motivational criterion are: positive motivation to interact with preschoolers to take into account their emotional state; the desire to work and establish emotional contact with preschoolers and parents; the desire to use technology to prevent emotional distress in children. Indicators of the activity criterion are: ability to organize various activities with children taking into account their emotional state; ability to plan individual work with preschoolers in order to overcome deviations in emotional development; a creative approach to teaching preschoolers of socially accepted ways of expressing emotions.

Key words: model, approaches, principles, criteria, indicators, levels.

Стаття надійшла до редколегії 27.11.2017 р